Régi·pesti·históriák

IRJA: KRÜDY GYULA

Tiszaeszlár az ötvenedik évforduló távlatából

I.

Rejtélyes gyilkosság a Tisza mentén

Ezelőtt ötven esztendővel, husvét táján, a lélekharangot nemcsak a harangozók szólaltatták meg a régi pesti tornyokban, hanem a hirlapszerkesztők is az ujságjaikban.

Egy tiszaeszlári leánykát, Solymosi Eszter tizennégyesztendős leánykát temették, holott ezt a leánykát akkoriban még nem találták meg, sem elevenen, se holtan, mégis az volt a hire, hogy meggyilkolták, még pedig a zsidók, akiknek husvéti kenyerükhöz keresztény lány vérére is szükségük van a liszten kivül.

Elvágták a torkát a zsidók, vérét kifolyatták és edénybe gyüjtötték, még pedig a templomukban, ahol husvéti ájtatosságukat végezték és ahová a falusi füszerestől jövő leánykát becsalták, kezében a festékkel, amellyel szolgálatot adó asszonyának házát kellett volna husvétra kifesteni.

Majd a leányka holttestét kocsira rakták és a Tiszán leusztatták.

Ötven esztendő előtti fantázia kellett ahhoz, hogy ezt a mondanivalót kitalálja.

Igaz, hogy az ország telve volt „fantáziával", mint napjainkban is mondják a lehetetlenségeket.

*

Emlékezet szerint a nyiregyházi „Nyirvidék" cimü hetilapban jelent meg az első hiradás a tiszaeszlári gyilkosságról, de a budapesti lapok elkapták a nyomot és megindult az országos, később európai hadjárat a rongyos eszlári sakterek ellen vagy mellett.

Alig történhetett esemény ebben a korban (ötven esztendő előtt), amely alaposabban szétszakitja a nemrégen összeforrott magyar társadalmat, amely még csak az 1848/49-iki eseményeket vette hiteltérdemlőnek a közkézen forgó magyar históriai könyvekből; — igaz, hogy nagy pártja volt már annak a felfogásnak is, hogy fátyolt kell vetni a multra és a Kiegyezés éveinél kezdeni az uj históriai korszakot.

De az ország igazában függetlenségi érzelmü volt, ujjal mutogattak a liberálisokra, mert nem fogadhatták el valódiaknak gondolatvilágukat. De társadalmi téren azért valahogy csak megvoltak egymással a különböző politikai hitvallásuak. Az igazi társadalmi szakadást az eszlári esemény okozta, amely komolyan zavarba hozta a leghiggadtabbakat is. Hetek, hónapok multak el anélkül, hogy az akkori emberek megtalálták volna a nézőpontot, amelyből a váratlan eseményt szemügyre vegyék. A legjózanabbak se tudták eleinte, hogy mit is kell tulajdonképpen tenniök.

Az ügyesen vezetett, régi csendbiztosi nyomozás, Scharf Móric, a templomszolga fiának határozott vallomása, a Tiszán usztatott hulla, amelyben Solymosi Jánosné nem ismerte fel tulajdon leányát: látszólag az eszlári zsidók bünösségét bizonyitották. Sőt megszólaltak némely hazai és külföldi történettudósok is, akik az eszlári vérvételhez hasonló esetről tudnak a zsidók históriájából.

. . . A több mint másfél esztendeig tartó vizsgálatnak voltak hónapjai, amikor a börtönbe vetett zsidók ügye teljesen elveszettnek látszott; még a legszabadelvübbek se emelhették fel mellettük szavukat, hogy cinkossággal ne gyanusitsák őket. Minden vallatás és vallomás a zsidók ellen szólt. Egy lyukas pitykét nem ért a sorsuk. Csak magukkal ránthatják az örvényben fuldoklók, aki mentőkezet nyujt utánuk. A legbátrabb szivek is elgyávulnak az általános rémületben. A legélesebb elme se meri tagadni, hogy nem történt bűncselekmény Gyakoriak voltak az ujsághirek, amelyeket „betettek" a hirlapba egyes zsidók kikereszkedéséről, akik éppen az eszlári esemény miatt hagyták el vallásukat.

Még Kossuth Lajos, a turini remete isteni népszerüsége a hazában is veszélyben forgott, amikor gyakran küldött leveleiben a zsidók mellé állott. A kisebbek, a hazai népvezérek, pedig legjobbnak vélték a hallgatást mindaddig, amig valami bibliai csoda által világosság derül a babonás ügyre.

*

Nem, sehogy se állott jól a zsidók ügye ezelőtt 50 esztendővel Magyarországon. A legszabadelvübb korszakban, amikor az öreg Tisza Kálmán már látszólag mindent jól elrendezett, hogy uj fejlődés uj ideáljaira helyezze Magyarország sorsát, kiépitse a „ferencjózsefi korszakot" a maga nagy tennivalóival, nemzeti fellendülésével, a magyarságnak alaposan szilárd elhelyezkedésével a Monarchiában: — a „ferencjózsefi" gondolat kapott treffert, a hajó süllyedni kezdett, az égboltozat beborult és vallási gyülölködés nagypénteki szele ringatott árnyakat a faágakon, mintha akasztott emberek pörgetnék a bokáikat.

Ma, ötven év mulva, kevesen emlékeznek már a magyar társadalom zavaros, rémlátó és kisértetekkel viaskodó hangulataira. A lázmérő néha a legmagasabb fokot mutatta, amelyet emberi szervezet (és lelki konstruáltság) elbir. Az öreg Tisza nem egyszer érezhette, hogy reng alatta a föld, megmozdulnak az elnökség öreg iróasztalai, amelyeken már oly nyugodalmasan gyülögettek az aktacsomók, mintha többé sohase lenne másról szó Magyarországon, mint közszolgálati jutalmak kiosztásáról. De egyszer csak eljött az idő, amikor büntetni kell e barátságos Magyarországon, még pedig „érzés szerint" ártatlan embereket . . . — Mert igazában nagyon kevesen hittek még ötven esztendő előtt is abban a rémregényben, amelyet Scharf Móric, az egyházfi kamaszkodó fia, az eszlári templomban történtekről ugy vallott, mintha leckét mondana fel.

Nézzük, hogyan tudta az a néhány okos ember, akinek az esze még ebben a shakespearei éjszakában is helyén volt: megállitani a már közelről morajló földrengést, hogy igazában nagyobb érték el ne vesszen az ország javaiból?

II.

A daliás függetlenségi követek

A függetlenségi párti követséghez abban az időben még elengedhetetlen kellék volt a testi kiválóság is. Ha nem is vetekedhettek a korabeli követek a legszebb férfival, Kossuth Lajossal, akit magyar anya szült, de külsőleg „mutatós embernek" kellett annak lenni, akire a negyvennyolcas érzelmü kerületek a maguk és az ország dolgát rábizták.

Kicsit cigányos képü, kicsit himlőhelyes, de igen férfias tekintetü, kinizsivállu férfiu volt Polónyi Géza, akibe minden női kliense kicsit szerelmes is volt, — talán ezért foglalkoztatták ügyvédi irodáját annyi nőies természetü ügyek, hogy a legkülönbözőbb hölgyekkel kapcsolatosan emlegették nevét.

Megtermett férfiu volt R. Eötvös Károly is, igaz, hogy még nem potrohos és kopasz, amint a mai nemzedék emlékezne rá, hanem dsu fürtökkel ékesitett, testhezálló, magyaros szabásu ruhát viselő, költői tekintetü férfiu, amint a fiatal Kisfaludyt látjuk a régi dunántuli arcképalbumokban.

Korának egyik legdélcegebb férfia volt Verhovay Gyula, akiről, sajnos, női emlékezetek már alig mondhatnak bármit (nagy politikai csatái után falura visszavonulva, egyetlen nőnek, akit szeretettel „Néni"-nek szólitott: szentelte életét és már régen meghalt ő is, a Néni is). De homlokán lévő kardvágására, amelyet éppen az eszlári pör idején kapott Polónyi Gézától, mindvégig büszke volt. A függetlenségi képviselők egymás között párbajoztak, miután a kormánypárton nem találtak megfelelő ellenfelet.

Jóképü ember volt Istóczy Győző, aki biróból lett képviselővé, még pedig azért, mert egy itéletét a felsőbiróság megváltoztatta; természetes elkeseredéssel a függetlenségi oldalra állva, ott is a legszélsőbb sarokra.

De közismerten szép megjelenésü férfi, mint a legenda mondja: egykori gárdatiszt Ónody Géza, a tiszaeszlári kerület országgyülési képviselője, aki leghamarább kapott lángra a leányka „meggyilkolása" miatt, miután éppen választói panaszolták el a helyszinén a vérlázitó esetet. Lehetséges, hogy kissé zavaros lelkiállapotu uriember volt Ó. Géza, de bizonyosan közérdek is hevitette, midőn választói bizalmából a rendkivüli eset kivizsgálását sürgette.

A tiszaeszlári bünperhez, amely rövidesen megindult, félig-meddig köze volt minden országgyülési képviselőnek, aki a nép bizalmából élvezte kivételes helyzetét. A „szent öreg", Mocsáry Lajos, a függetlenségi párt elnöke, éppen ugy nem vonhatta ki magát az alkalmi nyilatkozatok előtt, mint akár a tréfás Meszlényi Lulu, vagy Kossuth palatinusa, Helfy Ignác. Meg kellett szólalni az európai tudásu Hoitsy Pálnak, de a függetlenségi párt „katonai szakértőjének", Lits Gyulának is. Kiben bizzon az ország az ilyen felháborító eset megbüntetésénél, ha nem az ellenzéki követekben, akiknek szinte kötelességük volt tapéton tartani a hosszadalmas vizsgálat alatt elhalkuló ügyet? Ime, csak a pozsonyiak mertek egyszer megmozdulni tüntetőleg a zsidók ellen: Tisza Kálmán már idegen katonaságot küldött rájuk! A kormány oldaláról tehát nem volt várható semmi olyan intézkedés, amely a kedélyeket lecsillapithatná. Az öreg Vidliczkayt, a hires „éjféli szónokat", aki először destruált Magyarországon: nyaggatták nyiregyházi választói, hogy a boldogtalan csángókon kivül (akiket akkor akartak betelepiteni Bukovinából Magyarországba), beszéljen már másról is a képviselőházban, amelynek elnöki székében ugyanesak a szemrevaló Péchy Tamás ült, mellette jegyzői, megannyi daliák: Rakovszky István, Berzeviczy Albert, Fenyvessy Ferenc.

Nyilvánvaló, hogy Tisza Kálmán csak huzza, halasztgatja a vizsgálatot (majdnem tizenöt hónapig), Budavárában a róla elnevezett szivart szivogatva, a geszti kastélyban pedig hosszuszáruval sétálgatván.

Kiben bizzon már a nép, ha a lelkéből való követekben se, akiket bizony sokszor zsandárral és finánccal, hatalommal és erőszakkal szembeszállva választott meg, hogy aztán ilyen dolog történhessék Magyarországon, mint a tiszaeszlári, amely eseményre a legnyugodtabbak is elveszitik flegmájukat?

Nem volt könnyü dolguk ezidőtájt „a nép lelkéből sarjadzott" függetlenségi követeknek, amidőn husvéti vagy pünkösdi vakációra ellátogattak a kerületekbe. Száz kérdéssel elhalmozták őket.

Legfőként a tiszaeszlári ügyről akartak valamely megnyugtató értesülést kapni a választók.

III.

A királyteleki gróf sorsdöntő közbelépése

— Talán még manapság is folyna a vizsgálat a hullausztató, hullacsempésző mármarosi tutajosok dolgában (amely körülmény annak idején valóban megakasztotta a nyirségi csendbiztosok befejezettnek látszó munkáját, Scharf Móric és a többi tanuk kihallgatása után), amikor az aluszékony vármegye és legfeljebb félfüllel hallgatódzó kormány tétlenségébe külföldi kéz avatkozott.

(Igy mondták abban az időben. Legjobb a kifejezések formalitásához ragaszkodni, ha az ember pontos tükörképét akarja látni az eseményeknek.)

Ez a külföldi kéz pedig nem volt más, mint a Párisban megjelenő „Figaro" cimü ujság, amelynek akkoriban még Magyarországon is nagy tekintélye volt, bár itt kevesebben olvasták elterjedtségéhez mérten, mint más országokban.

A „Figaro" egy májusi számában bécsi tudósitója tollából levél látott napvilágot, amely levél szerint a tiszaeszlári bünpörvádlottjainak kihallgatásánál, igy leginkább a könnyen megfélemlithető felsőtiszai tutajosok, e jámbor emberek kihallgatásánál nagy szerepe volt a „szeges svéd ostornak". (Ma sem lehet tudni, honnan vette ezt a kifejezést a párisi ujság; Szmilovics Jankel és Herskó Dániel tutajkormányosok, akiket elsőrendü vádlottakként gyanusitottak, bizonyára nem nyilatkoztak a „Figaro" bécsi levelezője előtt megkinoztatásukról.)

Megszólalt azonban a „Figaro" tudósitására a francia ujság egy szabolcsmegyei olvasója, aki nem volt más, mint Dessewffy gróf, akit „királyteleki gróf" néven ismertek a vármegyében.

Nevezetes volt arról, hogy csak külföldi ujságokat olvasott, főuri zárkózottságban élt és a megye legnagyobb földbirtokosa volt.

Ugyan ki hitte volna, hogy A. de Dessewffy még valaha is megszólaljon egy ujságokban is tárgyalt ügyben, mikor összes mondanivalói évenként egyszer a Felső-Tiszai Ármentesitő Társulat gyülésén hangzottak el, ahol a makrancos folyó megrendszabályozására terjesztett elő inditványokat, amelyeket rendszerint készpénzletétbe való helyezésével is megerősitett.

Kissé különcnek mondták a királyteleki grófot tiszaszabályozási terveiért, amelyekhez a magot külföldi mérnök-szemlékből vette. Még az amerikai Mississippi folyóval is összehasonlitotta néha a mi andalgó Tiszánkat, amikor annak megfékezéséről volt szó a társulati gyüléseken.

És éppen ez a zárkózott életet élő, jóformán csak tudományokkal és „különös bogaraival" törődő Dessewffy gróf nyilatkozott a „Figaro" tudósitójának közleményére a „használatba vett szöges svéd ostorról" (amelyet talán magyarul karikásnak is nevezhettek), valamint az egész tiszaeszlári komplexumról.

A. de Dessewffy nyilatkozata a „Figaro" szerkesztőjéhez intézett levél formájában megjelent és lesujtó volt azokra, akik halovány reménységgel még a tiszaeszlári zsidók ártatlanságában reménykedtek.

Soha annyi „Figaro" nem fogyott el Magyarországon, mint abból a májusi számból, amelyben Dessewffy Aurél gróf, szabolcsmegyei nagybirtokos levele napvilágot látott.

„Az igaz, hogy Magyarországon az antiszemitizmus fenyegető mérveket öltött és — elismerem — provokálta a zavargókat — irja a gróf —, de Tisza ur kezében a biztonság záloga és nem remélhető, hogy a pozsonyi zavargások nem ismétlődnek többé."

„Az is igaz, hogy a reakció, melyet zsidó hazánkfiainak kizárólagos, önző és gyakran ellenséges viselkedése okozott, már azokban a körökben is minden kétségen kivül érezhető, amelyek még nem felejtették el az utóbbi tizenöt év történetét."

„Mindenesetre szükséges, hogy a közeledés megtörténjék és lassanként meg is fog történni; de azalatt a pohár csordultig telik és nagyon vigyázva kell hozzányulni, hogy ki ne csorduljon."

„Izraelitáink utánozzák francia és angol hitsorsosaikat és jótulajdonságait, sok tehetségük kétségkivül biztositani fogják számukra a jóakaratot és elismerést."

A. de Dessewffy.

. . . A királyteleki gróf levele elindult a párisi „Figaro" utján a maga utjára, a közvéleménybe.

Husvétkor
hasznosat a kellemessel!
Válassza ki nyaralótelkét
a velencei-tavi AGARDON!
80—200 négyszögöles házhelyek, fürdőjoggal havi 10—40 pengővel törleszthetők. Beépithetők. Az összes szárazföldi és vizi sportok egész éven át.
Husvétvasárnap,-hétfőn
(és minden vasár-, ünnepnapon)
féláru utazások.
Találkozás a Délivasut pénztártermében a 6.40, 9.30, 14.30-as vonatok indulása előtt negyedórával.
Ebéd: P 1.20.
Felvilágositást nyujt, prospektust küld.
KÖZGAZDASÁGI HITELBANK R.T.
Budapest IV, Váci-utca 39. Telefon: 835-18, 835-19

20 pengő
havi megkönnyitett törlesztésre, hitelképes egyének elegánsan öltözködhetnek. Árainк meglepően olcsók
Kerekes és Vajna
elsőrendü uriszabászalon ✱ Erzsébet-körut 22. Telefon 313-48. Kivánatra szakembert mintákkal házhoz küldünk.

Árrombolást végez
mert árait 50%-kal leszállitotta a Magyarországon készülő és 2 perc alatti kényelmes borotválkozást biztositó Dr Morisson borotvakrém gyár.
A viz, szappan és ecset használatát feleslegessé tevő Dr Morisson borotváló krémet —.60 fill., 1 pengő 20 és 2 pengőért

A legelső hatása az volt, hogy a bebörtönözött zsidókat vád alá helyezték és részükre törvényszéki tárgyalási napot tűztek ki.

— Most már aztán itt volt a baj, amit egy különcködő gróf magatartása idézett elő — mondogatták az okos emberek, akik még a vizsgálat alatt szerették volna elsimitani valahogy a dolgot, mielőtt európai botránnyá dagadt volna a tiszaeszlári husvét története.

IV.

Kossuth Lajos leveleiben védelmezi az ártatlanokat

A turini remete akkoriban a magyar vármegyei alispánjaihoz irott levelekben nyilatkozott a közérdekü kérdésekről.

Ezek a Kossuth-levelek többnyire válaszai voltak azoknak a születésnapi üdvözlőiratoknak, amelyekkel Kossuth Lajost nyolcvanadik esztendejében Magyarországból és az egész világból elárasztották.

Nyolcvanesztendős lett Kossuth ebben az esztendőben, minden szava szentségként hangzott, mint a bibliai szó.

És az volt a csodálatos, hogy minden levele más és más volt, talán egyetlenszer se ismételte meg magát, se mondatait, se kifejezéseit.

„Az ember élete terjedjen bármily hosszura, csak egy röpke pillanat", irja például Fehér megye alispánjának küldött levelében, amelyben a kuriózumkedvelőknek azt is kiszámitja, hogy 29.270 napot élt eddig.

„De a nyolcvan év igen nagy idő abban a „röpke pillanatban", amelynek neve emberélet. A számtáblán, amelyre az idő nyolcvanszor irta fel az életszámot, a „remény" számára hely nem maradt."

...Kossuth külön-külön válaszol a törvényhatóságoknak, amelyek 80-ik születési évében üdvözölték; igy Budapest főváros tanácsának is. „Magasztalással beszél Budapestről minden idegen, ki azt meglátogatja..." „Én gyönyörrel merengek el ama kép szemléletében, amelyet Budapestről birok . . ." „amikor én utolszor láttam (fájdalom, „utolszor"), nemcsak büszkeséget érzek a bámulatos fejlődés felett, hanem hódolattal is hajtok fejet . . ."

De Zemplén megye alispánjához (szülővármegyéje alispánjához) irott levelében már közelebbi dolgokról is beszél az udvariassági tényeken kivül. Családiasabb hangja van a máskor lendületes Kossuth-levélnek, amelyet szülőföldjére küld; bizalmasabb az egyébként udvarias hang, amellyel „egy szegény számüzött hazájabeliekkel beszélhet". Óva inti a zsidókérdés rosszindulatu és gonosz kihasználásától vármegyéjét, mert hiszen a vád oly gonosz, hogy az ártatlanságnak előbb-utóbb ki kell derülni . . .

De Kossuth levele már nem állithatta meg az eseményeket, a nyiregyházi törvényszék gyilkosság büntette miatt vád alá helyezte Schwarcz Salamont, eszlári saktert, Buxbaum Ábrahám ibrányi tanitót, Braun Lipót udvari-i saktert és Volner Hermann napszámost. Gyilkosság büntettében való részesség és bünpártolás vétsége miatt még tizenegy embert, köztük Scharf Józsefet (a koronatanu Scharf Móric apját), összesen tizenöt egyént, akiket azzal vádolt a biróság, hogy a gyilkosságot részint „végrehajtották metszőkéssel", részben segitettek a bün elpalástolásában, a hulla szekéren és tutajon való elszállitásában. Tizenöt fogoly ült a nyiregyházi börtönben, aki sorsára várakozott.

V.

Hogyan védett Eötvös Károly?

A foglyok csak növesztették a szakállukat a börtönben, mint ez a foglyoknak a világ fennállása óta szokása, de a külső világ annál inkább megrendült a törvényszék vádhatározata miatt.

A „tiszaeszlári hecc", amelynek valóságában (a gyilkosság rituális célból való elkövetésében: komolyan talán csak párszáz ember hitt Magyarországon, aki a meghamisitott „Talmudnak" is hitelt adott, amikor azt ebben az időben Rohling kiadta), a „tiszaeszlári hecc" a királyi törvényszék határozata folytán fenyegető árnyként kezdett növekedni a szemhatáron, mint valami is meretlen, földöntuli fekete szellemalak, amely nagy pusztitásokat végezhet az addigi, elég nyugalmasnak mondható civilizált életben. Ha valóban kiderül, hogy a sakterek csakugyan vallási okból, husvéti rituális törvény értelmében vették vérét a keresztény leánykának!... Ha a kötyagos nyulnak!... Ha bebizonyosodik, hogy egy egész zsidó hitközség szövetkezett egy senkinek sem vétett cselédleányka elpusztitására, eltüntetésére, hullájának usztatására!... Kiszámithatatlan dolgok következnek a világon.

Kellő védőkről kellett tehát gondoskodni a bebörtönzött áldozatok mellé, akik a tárgyalás lelki torturái alatt is figyelmezzenek, hogy az igazság el ne homályosodjék.

Odáig igazában csak Heumann, egy szélesvállu és eszes nyiregyházi ügyvéd foglalkozott a zsidók dolgaival. Ő jelent meg a biróságoknál, a tanukihallgatásoknál, koldusok ügyét vitte, akiktől ügyvédi honoráriumra nem számithatott. Ellenben annál több része volt bántalmazásban, amikor a „svarc auf veisz" bebizonyosult gyilkossági ügyet „hátráltatta" közbelépéseivel. Nem a legszerencsésebben mentek a dolgok kezében; hónapról hónapra ujabb nyomokat talált a hatóság a zsidók bünössége mellett (a tutajosok vallomása volt talán a megrenditőbb, akik bevallották, hogy hullausztatást biztak rájuk az eszlári zsidók küldöncei, sőt látták is a szekéren a tutajhoz szállitott hullát); másrészről tanui jóformán csak a vádhatóságoknak voltak a legkülönbözőbb eseményekre.

Heumannak ugyan segédkezett még egy fiatal pesti ügyvéd, bizonyos Székely Miksa, akinek az a nexusa volt e vidékkel, hogy a nyiregyházi főtrafikosnak volt a fia.

De nyilvánvaló volt, hogy ketten nem birják a tizenőt vádlott védelmét, bár Heumann kőszikláról faragott, félelem nélküli, ragyogó eszü védőnek bizonyult a zuhatagként ömlő csapások alatt is. (Hátramaradt iratai, levelezései, amelyeket e sorok irójának volt alkalma áttanulmányozni, bizonyitják, hogy nem ijedt meg az üldözésektől, háza ablakainak gyakori beverésétől, sőt az életveszélyes fenyegetésektől se, amelyek a vizsgálati fogságban levő zsidók védelme között érték. Fanatikusan bizott az igazság kiderülésében, bár az mindig távolodni látszott az ujabban történő nyomozások révén.)

Végre, csaknem másfél évi bebörtönzés után, a végtárgyalás kitüzése előtt, mint abban az időben mondták: „az akasztófa árnyékában", eszükbe jutott az ártatlanul szenvedők „hitsorsosainak" hogy az eszlári pörben hatékony védelemről is gondoskodjanak.

Volt akkoriban valamely zsidó egyesület, amelyet különböző neveken emlegettek; mondták zsidók általános szövetségének is. Ennek a szövetségnek volt egy budapesti megbizottja, aki kutatni kezdett megfelelő, országos nevü védőügyvédek után, akik majd a biróság előtt a vérvád gyanusitottjait megvédelmezik az igazságtalanságtól. Hol lehetett találni ilyen bátor és köztiszteletben álló védőt? Csak a függetlenségi pártban, amelynek hőseiről már előbb beszéltünk. Ott voltak azok a férfiak, akik az országos bajokban, a nemzeti veszedelmek idején, de a nagy igazságtalanságoknál is fel mertek szólalni. Ott volt Polónyi Géza, Eötvös Károly és más hires ügyvédek; igaz, hogy ezen a párton voltak Verhovay, Istóczy Győző, Ónody Géza és a többiek is, de másabb világfelfogással és világszemlélettel, mint a függetlenségi párti képviselők nagyrésze. (Polónyi Géza Nemzeti Ujság cimen napilapot inditott Verhovay Gyula „Függetlensége" ellen, mig Eötvös Károly a legokosabb „ujságkirály". Csávolszky Lajos Egyetértésének volt munkatársa (Ágai Adolffal együtt, ahol a függetlenségi politikát pompásan keverték a szabadelvü eszmékkel. Megnyugtató érzés e kor történelmének tanulmányozói részére, hogy az ujságirók akkor is tudták a magukét, mit kell irni lapjaikba, ezelőtt ötven esztendővel, amikor látszólag megzavarodott volt a világ. Céltudatosság nélkül sohase jelentek meg sorok a korabeli sajtóban!)

*

Az eszlári védők csoportjának összeállításánál legelsősorban Eötvös Károly neve került kombinációba. Valahogyan higgadtabbnak, megbizhatóbbnak, sőt tekintélyesebbnek látszott ez a függetlenségi követ, mint az egyéni harcokban sokszor elvakult, legkülönbözőbb ellenségekkel küzdő, nagyeszü Polónyi Géza, aki éppen akkor volt belekeveredve valamely ügybe, amelyet „gráci postarablás" néven emleget a kriminalisztika. Arról volt szó, hogy a gráci postahivatalban kiraboltak egy öregurat, aki éppen pénzküldeményt akart bizni a császári postahivatalra. A tettesek Budapestre menekültek és Polónyi Géza, a hires ügyvéd, védelmét kérték.

A korszak itélete szerint az ügyvédnek bármilyen csodatévő hirében állott is, válogatni kellett volna azok között az ügyek között, amelyekben szereplést, pláne védői tisztséget vállal. Holott a bünösöknek és ártatlanoknak mindig szükségük van a jó ügyvédekre! Polónyi Géza elvállalta a gráci postarablók védelmét és ezért maradt ki az eszlári kombinációból, holott az eszlári pörben éppen régi ellenfelével, a végzetes és perkeverő Verhovay Gyulával vehette volna fel a harcot ujra régi bajvivó módjára, aki szeretett körömszakadásig küzdeni.

Eötvös Károly ebben az időben még többnyire csizmában és szük magyar nadrágban, Deák Ferencről nevezett térdigérő, zsinóros kabátban, csokorra kötött, rojtos nyakkendőben, nyitott gallérban mutatkozott a külvilág előtt, a nyolcvanas évekbeli tekintélyt tartó, vidéki urak ruházkodásában. Ilyen ruhában járt a képviselőházba, vagy a függetlenségi párt szenvedélyes gyüléseire, mert természetesen a pártbeli veszekedések, az igazán szenvedélyes gyülölködések a drágalátos személyeskedések, — „ki a legény a csárdában?", a „tök a tromf", az „állok elébe", a „kutya ugat, karaván halad" és hasonló cimü megszólalások a függetlenségi párt családias, belső gyülésein történtek. Az öregségére oly félisteni flegmáju Eötvös Károly többször is megdöngette az asztalt, mint erről a hivatalos história tud. Mindig volt kéznél egy-két régi példája, öreg táblabirák vagy nemzeti, többnyire dunántuli régi nevezetességek, akikre vitáiban hivatkozhatott.

Mikor azonban a tiszaeszlári vádlottak védelmére felkérte volt az a bizonyos egyesület, amely a szegény zsidók dolgával törődni kezdett: Eötvös Károly a védői megbizással (és a védelem szervezésével) történt esemény után nyomban felcsapott doktornak. „Vén fejjel", mint mondogatta, a törvényszéki orvostant kezdte tanulmányozni, a hullák változatait vizsgálgatni, a boncolások jegyzőkönyveit tanulmányozni. Lassan, meggondolkozva, mint egy táblabiró világbeli uriemberhez illik, haladgatott előre tanulmányaiban. Apránként, délutáni szieszta közben, olvasgatta a régi törvényszéki levéltárakból való orvosi „bonc-jegyzőkönyveket", néha kétszáz esztendőseket; majd meglátogatta a gorombaságáról hires Kovács professzort, az orvosdiákok anekdotabeli rémségét és kezdett tőle vitatkozás ürügye alatt ugyancsak a törvényszéki hullák és a róluk felvett hivatalos jegyzőkönyvei szapora olvasgatása után látogatott el Scheuthaler orvosprofesszor urhoz (aki később a nyiregyházi tárgyaláson, ahol szakértőként meghallgatták, azt vágta ki a biróság előtt, hogy életében legalább negyvenezer hullát látott).

A nyiregyházi börtönben időző zsidókkal — védettjeivel — egyetlen szót sem váltott Eötvös Károly ez idő alatt. Heumannak, védőtársának, három levelet irt az ügy állása felől tájékozódva. Apróbetüs levelei szinte jelentéktelen kérdésekkel vannak spékelve. Az egész gyilkossági ügy nem látszott őt érdekelni tennivalóiban. Hullákat tanulmányozott, hogy majd bizonyithassa a nyiregyházi kir. törvényszék előtt, hogy a megtalált tiszai hulla (amelyen persze gyilkosság nyomát felfedezni nem lehetett), azonos a keresett Solymosi Eszterével és a halál vizbefulladás utján „jött létre". Nem mindennapi figuráját a korszak hires védőügyvédjének gyakran lehetett látni a régi klinikákon, ahol holttesteket boncoltak ifju orvosnövendékek tanulása céljából. Körszakállával, magasodó homlokával, vitézkötéses ruhájában ott álldogált a doktorandusok között és nyelte a professzorok előadásait, különösen olyankor, midőn vizihulla került a boncolóasztalra. De vizsgálta öreg apácák és ifju rózsalányok holttesteit is, hogy belélásson a halál után bekövetkezendő rejtelmekbe. Talán egyetlen törvényparagrafust se nézett meg egész idő alatt, amig a védelemre „készült", hónapok munkájával, ellenben annál bőségesebben olvasott orvosi könyveket ... Mint az anekdotázó nyelvek mondták: olyan óriási tudásra tett szert nem mindennapi észbeli tehetségével, hogy egy százesztendős anyókáról is bebizonyithatta volna, hogy azonos Solymosi Eszterrel.

*

... Szerencsére, erre nem került sor, mert a nyiregyházi törvényszék nem adott hitelt a „gyilkosság" koronatanujának, a gyengelelméjü Scharf Móricnak, az esküttevést tőle megvonta és a végtárgyalás alatt kivilágosodott igazság révén a vádlottakat a terhükre rótt bünselekmény alól felmentette.

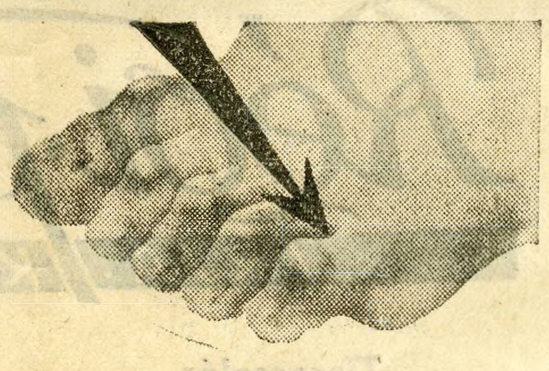

Egy veszélyes lábbetegség, mindenütt elterjedhet!

Figyelje meg ezeket a lábujjai között mutatkozó tüneteket

Csirák általi fertőzésről van szó, amely a figyelmet könnyen elkerülheti, azonban veszélyessé válik ha elhanyagolják.

Ez a fertőzés rendszerint a lábujjak között lép fel. Tünetei: a bőr nedves és repedéses, vagy apró, viszkető hólyagocskák láthatók. A bőr vörös és gyulladásos, vagy fehér, vastag és hámlós lehet s gyakran kellemetlen szagot áraszt. Nézze meg a lábait még ma este. Ha ilyen tüneteket észlel, cselekedjék azonnal. Tegyen a vizbe Saltrat Rodellt, amig a feloldott oxigén a vizet tejszerüvé változtatja s olyan lesz, mint a zsiros tej. Ha lábait ebbe a tejszerü Saltrat-fürdőbe teszi, az oxigén behatol a pórusokba és elpusztitja a csirákat, amelyek a bajt okozták. Saltrat Rodell enyhiti és gyógyitja a sebzett, fáradt lábat, felpuhitja a kemény bőrt és a tyukszemeket, ugyhogy ezek gyökerestől egyszerüen kiemelhetők.

A Saltrat Rodellt minden gyógyszertár, drogéria és illatszertár árusitja. Ára: nagy doboz P 1.25. Családi dupla doboz P 2.—.

Fontos közlemény: Aki lábbajokban szenved, olvassa el Dr. Catrin uj könyvét. Ebből megismeri a módját annak, hogyan szabadulhat meg mindenkorra a tyukszemektől, a lábsebektől, lábfájdalmaktól és a fáradtságtól. — Ára P 2.—. Mindenkinek, aki a cimét közli, 10 napon belül egy ingyenpéldányt küldünk. Irjon e cimre: Mihály Ottó oszt. 10B., Budapest, VI., Podmaniczky-utca 43. Pénzt ezért ne tessék küldeni.

Anyám!

Mit eddig sirtam, érted sirtam ...
Mit eddig irtam, neked irtam ...
Mit eddig adtam, érted adtam ...
Anyám! De egyedül maradtam ...
Anyám, de egyedül maradtam!

Mig nevettem, veled nevettem ...
Minden álmom veled temettem,
Mindent, amim volt ... tőled kaptam ...
Anyám! De egyedül maradtam ...
Anyám, de egyedül maradtam!

BENEDIKT ILUS

Reggel a kórházban

— Hans Nüchtern —

A tetőn aranyat sejdit a regg.
Egy ház-szög ocsudik a pirosban.
Fölérez a madársereg,
A csicsergő nesz nől jobban-jobban,
S az üszök, a világló, ki-kilobban.

Kel a nagy kórház, kel jó korán
Az elmult éji kór után.
Zörejek suhannak a folyosón,
Most van sora fájásnak, nyilalásnak:
Napi körutján a kin oson.
Egy meghalt éjjel, másnapra meg
Egy másnak sirt ásnak.

S én, én már nem leszek beteg!!
A ház-szög ocsudva lángban áll.
Madárszó, egyre vigabb.
Halál,
Hol tövised?!
Oh szentséges Nap!
Örök derü s örök irgalom,
Fény-ir a sebre, kin ha nyom.
Áldott, aki lehet s áldott, aki él,
Kiben a föld ütőere zenél!

Te piros ház-szög, egyedüli fény,
Oly rég nem látott s ma költemény!
Mint költemény a föld és az idő.
Teremtőm, áldj meg, esd a hivő,
A benned kész, kész általad,
Áldásod néki add!

Oh áldj meg, oh vidits fel mindent!
A bibor özön már gyöngyözik fent,
A tetőt viszi a tüzes folyó,
Izzó tengerbe. A fény beh jó!
Oh süss föl, oh tüzz!
S dalolj, madár!
Megujitó tüz,
Szent napsugár!

Átültette:

Legszebb CSILLÁROK falikarok, állólámpák, bronzfigurák, iró- és dohányzókészletek, selyemernyők ÉS VILÁGITÁS KI